

τῶν, μάλιστα ὅταν ὁ ρήτωρ εἶχε τὸ προσωπικὸν ἀξίωμα καὶ τὴν δύναμιν τοῦ λόγου τοῦ Περικλέους. Δις δέ, αἰρεθείς ὑπὸ τοῦ δήμου, ἠγόρευσεν ὁ ἀνὴρ οὗτος ἐπὶ δημοσίων ταφῶν τὸ πρῶτον κατὰ τὴν παρούσαν περίστασιν, τὸ δεύτερον ἐν ἔτει πρώτῳ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου. Ὁ μετὰ τὴν τὴν ἀνάκτησιν τῆς Σάμου ἐκφωνηθείς ὑπ' αὐτοῦ λόγος δὲν περιεσώθη εἰς ἡμᾶς· τὸν δεύτερον, τοῦλάχιστον κατὰ τὸ κύριον μέρος, ἀπεμνημόνευσε κατ' εὐτυχίαν ὁ Θουκυδίδης, ὅστις περιέγραψε διὰ βραχέων καὶ τὴν ἐπικήδειον τελετὴν. Ἐπειδὴ ἡ τελετὴ αὕτη ἦτο πιθανώτατα πάντοτε ἢ αὕτη, ὑποθέτομεν αὐτὴν καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου τηρηθεῖσαν. Τρεῖς λοιπὸν ἡμέρας πρὸ τῆς ἐκφορᾶς προετέθησαν ἐν σκηνῇ τὰ ὄστα τῶν πεσόντων μαχητῶν, ἵνα ἕκαστος ἐπιφέρῃ οἰονδήποτε ἤθελεν ἀνάθημα εἰς τὸν συγγενῆ αὐτοῦ νεκρὸν. Ἐπειτα ἐτέθησαν εἰς λάρνακας κυπαρισσῖνας καὶ ἐκομίσθησαν ἐφ' ἀμαξῶν εἰς τὸν ὠρισμένον πρὸς τὴν δημοσίαν ταφὴν τόπον, ὅστις ἦν ἐν τῷ καλλίστῳ προαστείῳ τῆς πόλεως τῷ καλουμένῳ Κεραμεικῷ· μία δὲ ὑπῆρχε λάρναξ διὰ τοὺς νεκροὺς ἐκάστης φυλῆς, καὶ πρὸς τούτοις μία κλίνη κενὴ τῶν ἀφανῶν, δηλαδὴ ἐκείνων τῶν ὁποίων δὲν ἀνευρέθησαν τὰ ὄστα. Αἱ γυναῖκες αἱ συγγενεῖς τῶν πεσόντων παρηκολούθουν τὰς ἀμάξας ὀλοφυρόμεναι καὶ κατόπιν ἐπήρχετο πολυάριθμος σείρα πολιτῶν καὶ ξένων. Ἀφοῦ δὲ ἀπετέθησαν αἱ λάρνακες εἰς τὸ δημόσιον σῆμα καὶ ἐκαλύφθησαν ὑπὸ τῆς γῆς, ὁ ἡρημένος ὑπὸ τῆς πόλεως Περικλῆς, προελθὼν εἰς βῆμα ὑψηλόν, ἀπήγγειλεν ἐπ' αὐτοῖς ἔπαινον τὸν πρέποντα. Ὁ λόγος αὐτοῦ ὑπῆρξεν, ὡς βεβαιοῦται, θαυμαστός· καὶ φαίνεται μὲν ὅτι ὁ Περικλῆς μεγαλοφρονήσας ἐπὶ τῷ κατορθώματι ἐλησμόνησεν ἐπὶ τοῦ προκειμένου πρὸς στιγμὴν τὴν συνήθη αὐτοῦ μετριοπάθειαν, διότι, ἂν πιστεύσωμεν τὸν χῖον ποιητὴν Ἴωνα, ξετεράπη μέχρι τοῦ νὰ εἶπῃ ὅτι ὁ μὲν Ἀγαμέμνων ἐχρειάσθη δέκα ἔτη νὰ κυριεύσῃ πόλιν βάρβαρον, αὐτὸς δὲ εἰς μῆνας ἑννέα κατέβαλε τοὺς πρώτους καὶ δυνατωτάτους τῶν Ἰώνων· ἀλλὰ τοσοῦτον ἦτο τὸ ἐν τῇ πόλει κράτος αὐτοῦ, ἢ τῆσάυτη ἢ ἐπιτηδειότης μεθ' ἧς ἀπέδωκεν εἰς τοὺς συμπολίτας μᾶλλον ἢ εἰς ἑαυτὸν τὴν τιμὴν τοῦ ἔργου, ὥστε οὐδ' αὕτη ἡ ἀκαιρος ἐκείνη παραβολὴ ἀπεδοκιμάσθη ἀπ' ἐναντίας, καταβαίνοντα ἀπὸ τοῦ βήματος ὄλαι αἱ γυναῖκες, αἱ σύζυγοι, αἱ μητέρες, αἱ θυγατέρες τῶν πεσόντων ἐδεξιώθησαν τὸν ἄνδρα, καὶ στεφάνοις καὶ ταινίαις περιέβαλον, ὥσπερ ἀθλητὴν νικηφόρον. Μία μόνη ἠκούσθη φωνὴ μεμψιμοιρίας, ἡ τῆς Ἑλπινίκης, ἣτις πλησιάσασα τὸν ρήτορα εἶπεν εἰρωνευομένη· «Θαυμαστὰ τρόντι ταῦτα, Περικλῆις, καὶ ἄξια στεφάνων, ὅσα διέπραξας σύ, ὅστις πολλοὺς ἡμῖν καὶ ἀγαθοὺς ἀπώλεσας πολίτας, πολεμῶν ὄχι πρὸς Φοίνικας, οὐδὲ πρὸς Μήδους, ὅπως ὁ ἐμὸς ἀδελφὸς Κίμων, ἀλλὰ σύμμαχον καὶ συγγενῆ πόλιν καταστρεφόμενος». Καὶ κατὰ μὲν τὸν Πλούταρχον ὁ Περικλῆς, εἰς ἀπάντησιν, ἐξύβρισε τὴν γυναῖκα ἐκείνην, εἰπὼν τοῦ Ἀρχιλόχου

Οὐκ ἂν μύροισι γραῦς εἰσοῦ' ἠλείψω.

Ἄλλ' οὐδὲν ἦττον ἢ φωνὴ τῆς Ἑλπινίκης ἦτο ἢ τῆς ἀληθείας φωνή· διότι τῇ ἀληθείᾳ πικρότατον ἦτο νὰ ἀναλίσκωνται αἱ ἐλληνικαὶ δυνάμεις εἰς ἀγῶνας ἐμφυλίου, πικρότατον νὰ μὴ εὐρεθῇ τρόπος ἄλλος πολιτικῆς τοῦ ἔθνους ἐνώσεως εἰμὴ ὁ τῆς βίας καὶ τῆς καταθλίψεως, καὶ πικρότατον πᾶς νέος τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν θρίαμβος νὰ μὴ συντελῇ εἰς ἄλλο εἰμὴ εἰς τὸ νὰ ἐξάπτῃ τὴν κοινὴν κατ' αὐτῆς ἀγανάκτησιν.

Τρόντι ἢ κατατρόπωσις τῶν Σαμίων δὲν εἶχεν οὐδ' αὐτὸ τοῦλάχιστον τὸ ἀποτελεσμα, τοῦ νὰ πτοήσῃ τὰς ἄλλας πόλεις ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε νὰ ὑποκύψωσιν, ἔστω καὶ μόνον ἐπὶ τοῦ παρόντος, εἰς τὴν τύχην αὐτῶν. Ὀλίγον ἔπειτα οἱ Λέσβιοι ἐζήτησαν κρυφίως τὴν συνδρομὴν τῆς Σπάρτης ἵνα ἀποστατήσωσι. Κατ' εὐτυχίαν τῶν Ἀθηναίων ἡ